

Bontás robbantással

A) A ROBBANTÁSRÓL ÁLTALÁBAN

A robbantás az a bontási eljárás, amelynek során a szerkezetek statikai egyensúlyának megbontását és ezáltal helyükről való elmozdulásukat, leesésüket és feldarabolódásukat robbantási energiával érjük el. A robbantási energiát a robbanóanyagok fejtik ki.

A robbantást az építőiparban a múlt század vége óta kezdték tervszerűen alkalmazni. A robbanóerőt először az útépítésben, a természeti alakulatok (dombok stb.) átalakítására, később az alagútépítésben majd az épületek alapgödreinek kiemelésére, tuskórobbantásra használták fel. A vegyipar és az elméleti kémia fejlődése új robbanóanyagok megjelenését eredményezte, az I. és II. világháború haditechnikai tapasztalatai pedig a robbantások számítási és méretezési kérdéseinek kidolgozásában jelentettek fejlődést. Napjainkban a robbantást az ipar szinte minden ágában (bányászatban, építőiparban, kohászatban, gépiparban, mezőgazdaságban stb.) alkalmazzák, hatása pontosan számítható, a biztonsági előírások szigorú betartásával veszélytelennek mondható eljárássá vált.

Épületbontás robbantással a II. világháború után terjedt el, mégpedig a háborús romok eltakarításához, majd pedig a világszerte meginduló városépítési, szanálási, főleg tömeges épületbontásokhoz. Az épületek tömeges és teljes robbantásos bontása hazánkban 1960-1980 között volt jelentős. Ezt követően az ipari és a városépítési szanálások csökkenésével a rekonstrukciós robbantások kerültek előtérbe. A rekonstrukciós robbantások során csak egyes épületeket távolítanak el (pl. tömbrehabilitáció során), vagy csak egyes üzemépületek részeit bontják el, vagy szerkezeti áttöréseket végeznek robbantással, vagy régi alapokat számolnak fel.

1. A ROBBANÁS ÉS A ROBBANTÓANYAGOK FOGALMA

Robbanásnak az oxigénnek különböző hidrogén-, nitrogén-, szénvegyületekkel stb. adott feltételek melletti gyors vegyi egyesülését nevezzük. A gyors kémiai változások közben hatalmas gáz- és hőmennyiségek keletkeznek. Ha ezek kis zárt térben (pl. a robbantólyukban) keletkeznek, óriási feszítő erőt gyakorolnak igen rövid idő alatt a zárt tér falaira, azokat szétfeszíthetik, szétrobbanthatják. A gyors vegyi változást, robbanást általában különleges külső energia indítja meg (ez az indítás az iniciálás).

A robbantásban közreműködő eszközöket robbantóanyagoknak nevezzük (robbanóanyagok és robbanószerkezetek).

Robbanóanyag az az anyag, amelyben külső energiaközlés hatására az oxigén és más vegyületek gyorsan egyesülnek, és ezzel feszítő, romboló munkát végeznek. A robbanóanyagok robbanását detonációnak is nevezik.

Robbantószer az a közvetítő szer, eszköz vagy anyag (pl. gyutacs, gyújtószinór, robbanószinór stb.), amely a robbanóanyagban a robbanást, a detonációt közvetve vagy közvetlenül kiváltja.

Robbantástechnikai eszközök a detonáció elősegítéséhez, megvalósításához szintén szükségesek. Ezek: gyutacsfogók, villamos vezetékek, robbantógépek, szigetelőszalagok, összekötő elemek stb.

2. A ROBBANÓANYAGOKRÓL

A detonáció sebessége (az oxigénnel való gyors egyesülés ideje) szerint megkülönböztetünk lassú égésű (1000 m/s) és gyors égésű (1000-9000 m/s) brizáns robbanóanyagokat. Más meghatározások szerint van lobbanás (néhány m/s), robbanás (több ezer m/s) és detonáció (1000-9000 m/s). A detonációs sebesség ismeretének a robbanás továbbterjedésével összefüggő méretezések esetében van nagy jelentősége.

A brizancia-szám a robbanóanyagokra jellemző érték, az időegység alatt fejlesztett gázmennyiségtől, a detonációs sebességtől és a robbanóanyag tömegétől, a detonációs sebességtől és a robbanóanyag tömegétől, sűrűségétől függ, és megadja az elméleti munkavégző képességet (pl. trotilféleségeknél ~ 3040 kJ/kg robbanóanyag). Ezt az elméleti értéket azonban a gyakorlatban ritkán érjük el, mert a robbanóanyagok elhelyezésénél, a robbantást előidéző energia közlésénél a laboratóriumi körülmények nem állíthatók elő. A gyakorlatban kis, közepes és nagy munkavégző képességű robbanóanyagokat különböztethetünk meg.

A robbanóanyagok biztonságos kezelésének, szállításának elengedhetetlen feltétele bizonyos kezelési biztonság, amely azt jelenti, hogy az anyag tulajdonságai szerint csak előírt nagyságú fizikai-kémiai energiaközlés hatására okozhat robbanást (a nitroglicerinnel pl. kis rázkódásra is robban). Követelmény azonban az is, hogy a robbanóanyagok egyben olyan érzékenyek legyenek, hogy a robbanás indítása ne járjon túl nagy energiaigénnyel. A kezelési biztonságot és az

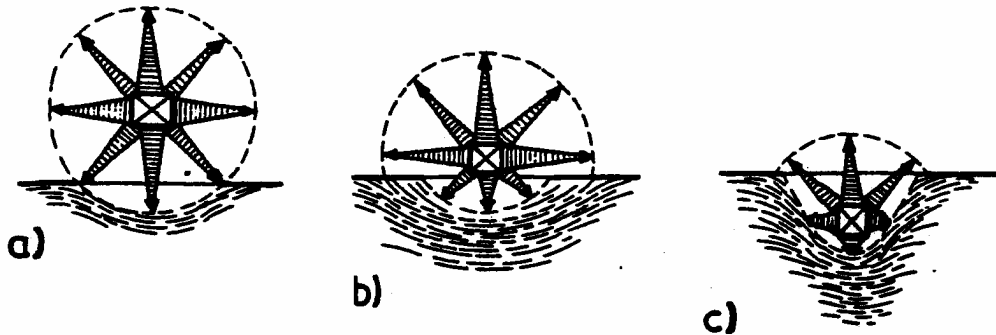
érzékenységet együttesen a centiméterben mért ütésérzékenység szerint ítéljük meg. Az ütésérzékenységet a robbanóanyagra leejtett 2 kg tömegű kalapácsnak a robbanás kiváltásához szükséges ejtési magassága adja meg.

A robbanóanyagok fajtái

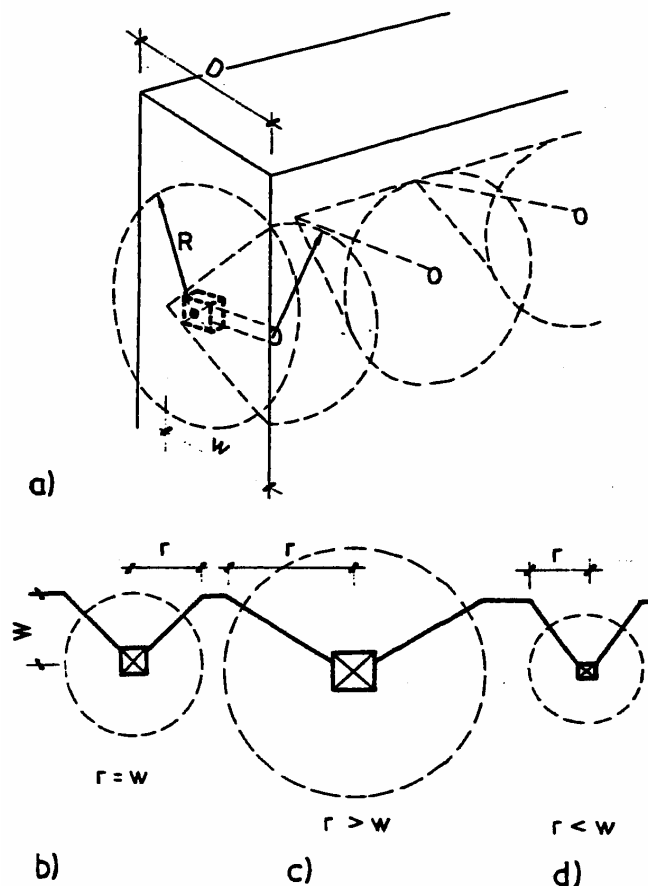
Megnevezés	1 kg robbanóanyag robbanási munkavégzése, kJ	Detonációsebesség m/s	Érzékenység , cm
Fekete lópor	2750	400	45
Nitroglicerín	6300	7600	6
Dinamitok	4700-5900	5600-7200	25-30
Paxitok (por alakú)	3950-4200	3500-4000	40
Trinitro-toluol (TNT)	5100	6900	50
Ólom-azid (gyutacsban)	-	5400	8-10

Az érzékenységet 2 kg tömegű kalapács δ ejtési magassága adja meg akkor, ha az robbanást okoz.

ROBBANTÓTÖLTET ELHELYEZÉSE ÉS ROBBANÁSI HATÁSA

A robbantótöltetek különböző elhelyezési módjainak elhelyezési vázlata
a) szabadon felfüggesztett, b) felfektetett, c) fűrt lyukban elhelyezett töltet

A robbanási hatások és a robbanási (kúpok) tölcsérek kialakítása
a) axonometrikus vázlat; R a robbantótöltet elméleti hatósugara; r a robbanási tölcsér sugara; w a robbanási tölcsér mélysége, b) normál-, c) túlméretezett; d) alulméretezett töltet

A töltet robbanóereje a robbantásra kerülő szerkezet anyagában is csaknem gömb alakban terjed. A robbanóerő hatásgömbjének sugarát R -rel jelöljük. Amennyiben a töltet a robbantandó szerkezetben mélyebben fekszik, mint az R sugár, a robbanóerő nem töri át a szerkezetet (a töltet gyenge). Ha a töltet robbanóerejének hatásgömbje erősen „kilép” a szerkezetből, a töltet túlméretezett. A cél az, hogy a töltet olyan mélységben legyen, hogy az R sugár éppen elérje, vagy csak kevéssel lépje túl a szerkezet anyagának határát.

A szerkezet azonban rendszerint nem minden irányban azonos méretű. A robbanóerő pedig a legkisebb ellenállás - általában a fúróluk és a szerkezet legkisebb keresztmetszete - felé hat, és az anyagból kúpot, ún. robbantási tölcsért hasít ki. Ha a robbantási kúp mélysége w , a kúp alapkörének sugara r , a helyesen méretezett normáltöltet esetében $r = w$. Túlméretezett töltetről beszélünk, ha $r > w$, alulméretezetről (hegyesszögű), ha $r < w$.

A robbanási hatások és kúpok ismerete a méretezés során azért fontos, mert rendszerint nem egy töltetet robbantunk egyszerre. Falrobbantáskor a fal hosszában egyszerre több töltetet kell felrobbantani. A fal akkor fog eldőlni, ha egyrészt a hatásgömbök R sugara metszi egymást, másrészt az r tölcsérsugarak is átfednek, végül a tölcsér w mélysége is akkora, hogy a fal ép része már nem bírja el a terhet. Ha nem így járunk el, az r tölcsérsugarak között „**bordák**” maradnak, amelyek a fal megmaradt $(D-w)$ részével megakadályozzák az eldőlést, és így veszélyes, labilis állapot keletkezik.

Alulméretezett töltet a falrobbantásnál labilis helyzetet idézhet elő.

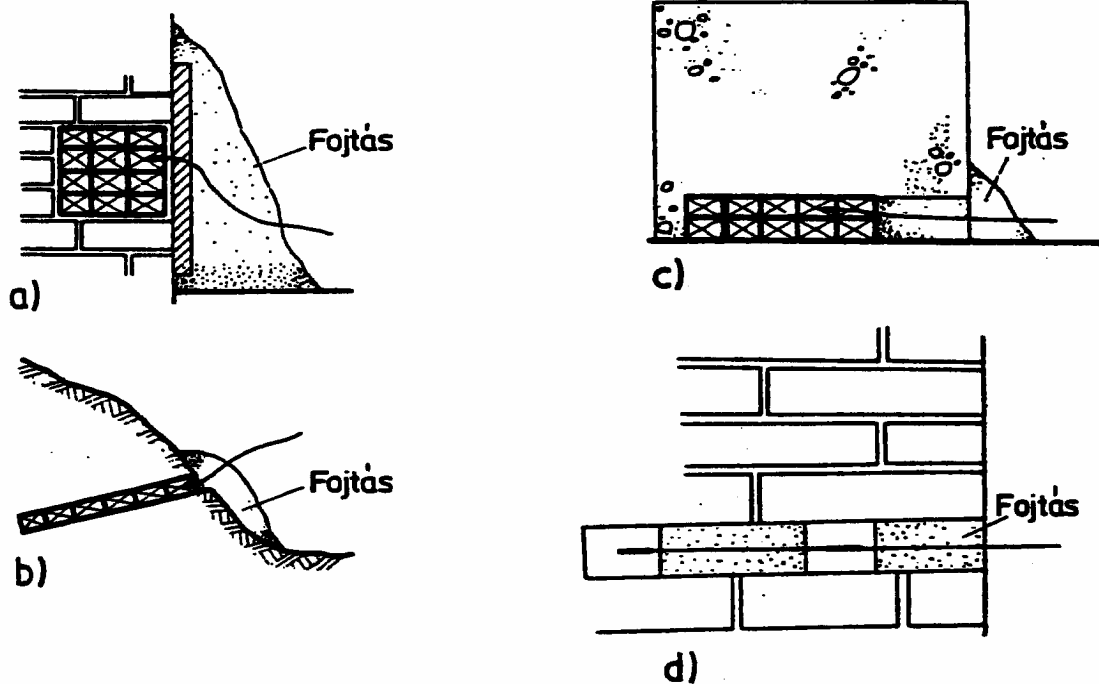
A tölteteket az építőiparban alaki elrendezésük szerint a következő fő csoportokba sorolhatjuk.

Összpontosított töltet. A robbanóanyagok általában gyári egységekben (25, 50, 100, 200 g-os darabok) kerülnek forgalomba. Az egységeken a gyutacs számára nyílás van. A gyakorlatban egy egység rendszerint nem fejt ki a kívánt és számított robbanóerőt. Ezért sűrűn előfordul, hogy nem egy, hanem több gyári egységet kell egytűzben - egyszerre, egy helyen - felrobbantani. Ez az összpontosított töltet (hatása közel gömb jellegű).

Nyújtott töltet. A hosszú, fúrt lyukban elhelyezett, rövid alakú töltet ellipszis, esetleg ellipszoid alakú hatást fejt ki: hossz tengelye irányában repeszt, hosszú, vékony tölcsért dob ki.

Nyújtott, összpontosított töltet. Ez átmenet az előbbi két töltettípus között. Vastag, hosszú, kemény anyagú szerkezetben alkalmazása előnyös lehet (az építőiparban ritkán használják).

Megszakított (légréses stb.) töltet. A túlzott romboló hatás csökkentésére, „simább” bontás céljaira alkalmazható.

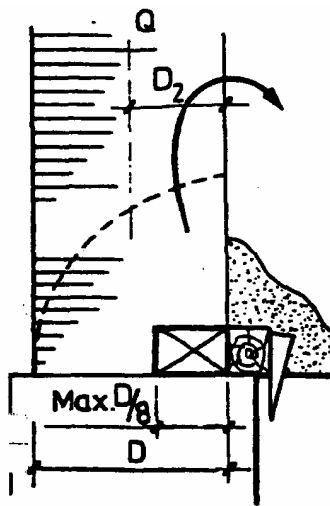

A töltetek alaki elrendezési típusai

a) összpontosított, b) nyújtott c) nyújtott-összpontosított, d) megszakított töltet

A ROBBANÓERŐ HATÁSÁNAK ERŐTANI KÉRDÉSEI

A robbanás során a robbanóerő hatásgömbjének minden cm^2 -én nyomás (feszítőerő) keletkezik. A nyomóerő különféle módon hat a szerkezetekre.

Vízszintes irányú fúrólukban elhelyezett töltet heterogén anyagú szerkezetben (pl. téglafalban). Az erőjáték módosul, mert a szerkezet anyagának szilárdsága eltérő. A tölcsér egyenetlen felületű aszerint, hogy a szerkezet különböző elemei milyen ellenállást tanúsítottak.

Vízszintes irányú fúróluk esetén felhasználhatjuk az erőtanból ismert forgatónyomaték - billenés, forgatás - elvét. Ha a felrobbantandó fal vastagsága D , a Q faltömegerő hatásvonalja $D/2$ -ben van, és a töltetet maximális fojtással $D/8$ -ban helyezzük el olyan mennyiségben, hogy R maximálisan $w = D$, vagy $9/10 D$, akkor a falban a robbanási tölcsér kivágódása után megközelítően $QD/2$ billentőnyomaték keletkezik, és a fal a töltet irányában eldől (a $D/8$ távolság a töltet középpontjára vonatkozik).

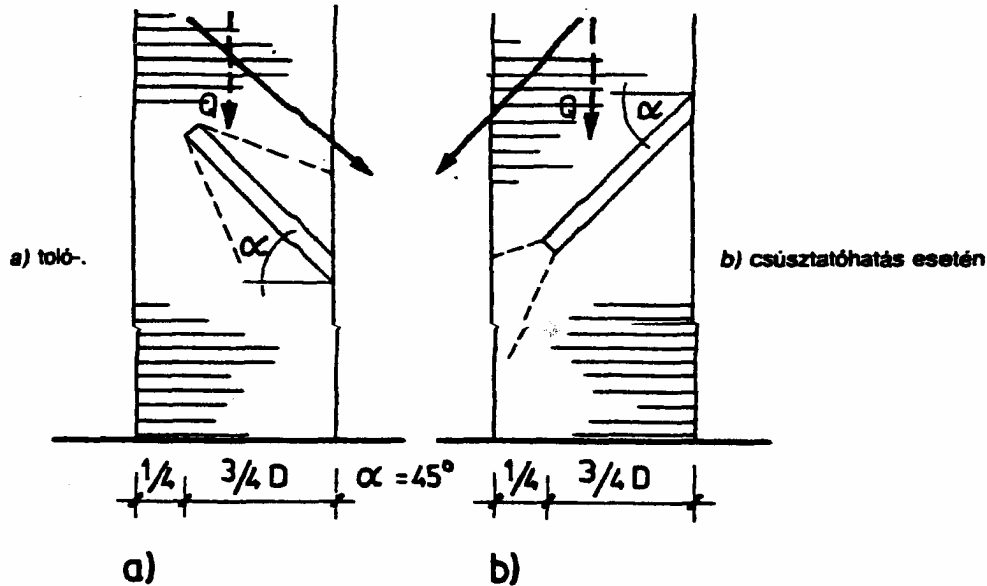
Ferde irányú fúrólukban elhelyezett töltet

Tételezzük fel, hogy a falszerkezetben a vízszintessel $\alpha = 45^\circ$ szöget bezáró fúrólukat létesítünk. Ebben az esetben a Q faltömegerő a robbanási tölcsér kivágásakor komponensével „segíti” a robbantóerőnek, és „lecsúszik”. Így kisebb robbanási energia (kisebb töltettömeg) szükséges.

A Q faltömegerő $Q \cos \alpha$ nagyságú összetevője elősegíti, hogy a fal a fúróluk síkja mentén lecsússzon, a $Q \sin \alpha$ komponens pedig a fúróluksíkhoz tapasztaná a falat, de a falélig ható $\sim 3/4 D \sin \alpha$ Q nyomaték billenést okozva eldönti a falat.

Kibicsaklás előidézése robbantással

A terhelt, befogott, függőleges szerkezetben (oszlop, pillér) kifejtett robbanóerő egyrészt megszünteti a szerkezet folytonosságát (áttöri a szerkezetet), másrészt a kihajlás következtében a terhelőerő egyre inkább külponthosszá válik és elősegíti a leszakadást.

TÖLTETSZÁMÍTÁSI ALAPKÉPLETEK

A töltetek - és végeredményben a bontáshoz szükséges összes robbanóanyag -mennyiségét méretezni kell. A robbanóanyag mennyisége elsősorban a robbanóanyag fajlagos robbanási energiájától és a robbantandó anyag szilárdságától függ. A méretezési képletek, amelyek általában a robbanáselmélet alapján és tapasztalati, kísérleti adatokból születtek meg, robbantási alapesetekre vonatkoznak (pl. fagerenda robbantása). A gyakorlatban igen sok képlet, képletcsoport és számítási mód ismeretes, itt csak egyik típusát mutatjuk be:

Faoszlop és -gerenda robbantása

A robbantást szabadon felfektetett töltettel és fúrt lyukban elhelyezett töltettel végezhetjük el.

Szabadon felfektetett töltet számítása:

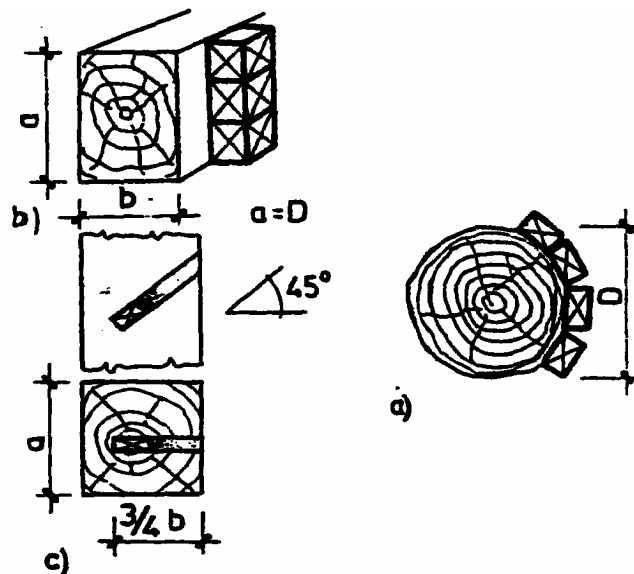
a) gömbfánál: $L = D^2$;

b) gerendánál: $L = a^2$;

ahol L a közepes hatóerejű robbanóanyagból álló töltet mennyisége, g ; D az oszlop átmérője, cm ;

a a gerenda legnagyobb oldalmérete, cm .

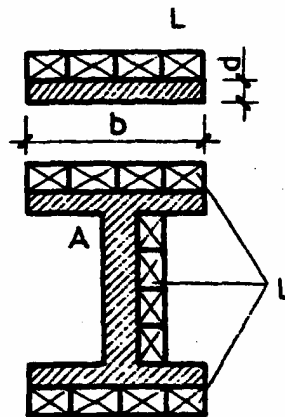

Faszerkezetek robbantásának méretezése

Töltet: g; cm (legnagyobb oldalmagasság vagy átmérő)

a) szabadon felfektetett töltet gömbfánál, b) gerendánál, c) fúrt lyukban elhelyezett töltet gömbfánál

Példa: 30 cm átmérőjű faoszlop robbantásához $D^2 = 30^2 = 900$ g dinamit kell robbanóanyag szükséges. Ha 100 g-os gyári egységeink vannak, 9 db-ot helyezünk el egy vagy két sorban az oszlop egyik oldalán.

Fémszerkezetek robbantásának méretezése

Vasgerenda robbantása

A vasgerendákban fúrt lyukban elhelyezett tölteteket nehéz lenne kialakítani (esetleg a szekrényes tartók belsejében). Ezért szabadon felfektetett, a vasgerenda alakjához simuló töltet elnyíró hatását használjuk fel. A tölteteket fadarabokkal merevítve, kötéllel, vashuzallal erősítik a vasgerenda egyik oldalára.

A vasgerenda-robbantás képlete:

$$L = AK$$

ahol L a közepes hatóerejű robbanóanyag töltetmennyisége, g; A az átütendő keresztmetszet területe, cm² (építőipari táblázatban megtalálható); K tényező a robbanóanyag-féleségtől és a szerkezet méretétől függő táblázati érték. Ha a szerkezet (lemez) vastagsága <4 cm, K = 25, ha a vastagság >4 cm, K= 50, más esetekben 75 is lehet.

Pl. egy I 30-as acélgerenda elnyírásához 70 cm² * 25 = 1750 g robbanóanyag szükséges.

Szekrényes tartók belsejében elhelyezett töltet esetében a vasgerenda-robbantásnál számított töltet fele elégséges.

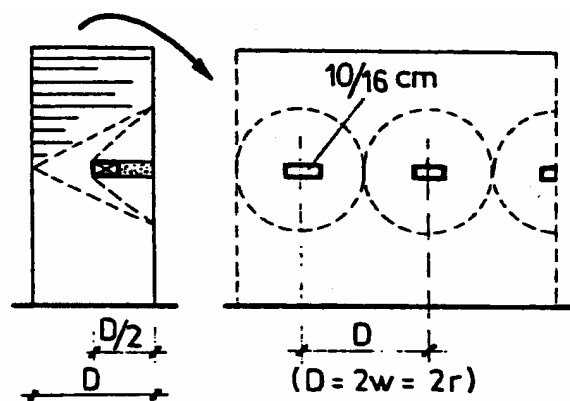
Felmenő téglafal és betonfal robbantása

Többféle képlet ismeretes a fal jellegétől, a fúróluk elhelyezésétől stb. függően.

Jól használható, összefoglaló képlet vízszintes fúrólukhoz és elrendezéshez

$$L = w^3 K$$

ahol L a közepes hatóerejű robbanóanyagból szükséges töltet mennyisége, kg; w a robbanási tölcsér (kúp) mélysége, m; (normál összpontosított töltetnél egyben a tölcsérkúp talpkörének sugara is); K tényező a fojtástól, a fal jellegétől, a robbanóanyag fajtájától függ, 6-12 között változik (táblázati adat).

Falazatrobbantás vízszintesen elhelyezett töltetekkel

Példa: Födémrel vagy áthidalóval terhelt, javított mészhabarcsta rakott, 0,64 m vastag téglafal robbantásához szükséges töltet mennyiségét a következő módon számíthatjuk ki, ha feltételezzük, hogy a fúrt lyukban agyagfojtást alkalmazunk:

$$L = W^3 K, \quad w = 0,64 / 2 = 0,32$$

A gyakorlatban K két táblázat érték szorzatából adódik,

$$K = K_1 K_2,$$

ahol K_1 a falterheléstől függ (ha $w = 3,0$ m, $K_1 = 3$ terhelt fal esetén. Ha $w = 0,80$ m, $K_1 = 7,5$ terhelt fal esetén); K_2 a fojtástól, a töltetelrendezéstől függ, értéke 1-6 között változhat, de leginkább 1,25 K értéket vegyük fel.

$$K_1 K_2 = 7,5 * 1,25 = 9,4$$

Így $L = 0,32^3 * 9,4 = 0,30$ kg, azaz töltethelyenként 300 g robbanóanyagot kell elhelyeznünk (3 db 100 g-os gyári egység).

Vasbeton szerkezet (oszlop, fal) robbantása

A bontás legnehezebb, igen munkaigényes feladata a vasbeton szerkezetek bontása, amely még légkalapácsokkal is lassan végezhető. A vasbeton szerkezetek robbantási méretezésekor arra kell törekedni, hogy ne csak a beton, hanem a vasbetétek is elszakadjanak.

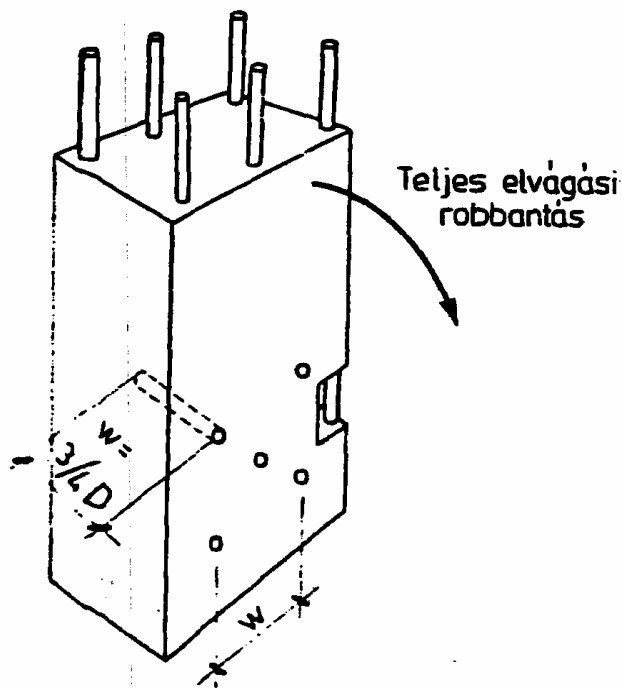
A betonköpenytől megfosztott vasak utólagos elvágása a beton eltávolítása miatt elállott labilis szerkezet miatt igen veszélyes feladat. Előfordulhat azonban, hogy a szerkezet eldöntésére elegendő a beton kirobbantása, és az eldőlt szerkezet további darabolása már kényelmesebben, a földön folyhat tovább. A daraboláshoz pedig - ha a környezet nagyobb töltetek robbanási hatása miatt veszélybe kerülne - elégséges a kisebb töltetekkel végezhető repesztés is. A vasbeton szerkezetek sokféle megjelenési formája ellenére is néhány alapképlet alakult ki, amelyek téglapítványok robbantásához is felhasználhatók, ha $w > 0,5$ m.

Vasbeton oszlop, fal elvágó robbantása max. 70 cm vastagságig a következő képlettel számítható:

$$L = \left(w + \frac{1}{6} \cdot w \right)^2 \cdot K$$

ahol L a töltet nagysága, kg; w általában 3/4 D-nek vehető, m; D az átütendő keresztmetszet, m; K tényező (táblázati érték) 0,4-0,8 között változik.

Példa. Egy 0,4 x 0,4 vasbeton oszlop robbantásához (teljes elvágásához) szükséges, robbanóanyag mennyisége: $L = (0,40 + 0,07)^2 * 0,5 = 0,11$ kg (biztonságból egy 100 és egy 50 g-os gyári egységet használunk).

Vasbeton pillér robbantásának méretezése; a vasakat célszerű előzőleg elvágni

Az összetett szerkezetű épületek robbantásához a következő képleteket használhatjuk:

Zárt (eltorlaszolt nyílású) épületek teljes robbantásának képlete:

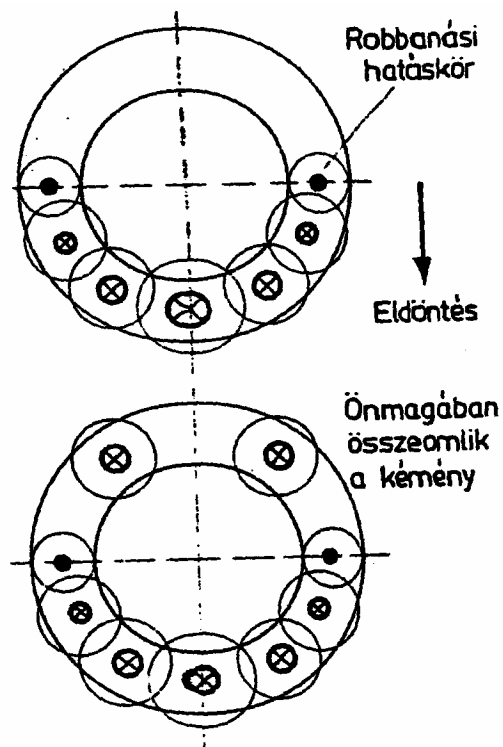
$$L = \left(w + \frac{1}{6} \cdot w \right)^3 \cdot K$$

ahol L a töltethez szükséges közepes hatóerejű robbanóanyag, kg; w a külső fal vastagságának 80%-a, azaz $0,8 D$, m; K tényező értékének számítását lásd a korábban, a felmenő téglafalra vonatkozó K1 és K2 tényezőknél.

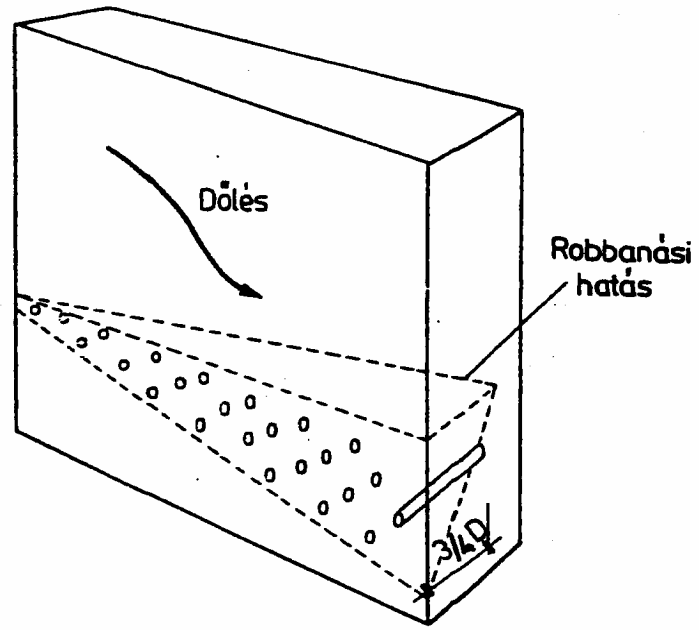
TELJES ÉPÍTMÉNYROBBANTÁS

A teljes építményrobbantást kisebb objektumoknál központos töltettel, de nagyobb épületeknél leginkább késleltetett robbantással, töltetek nagyszámú sorozatával hajthatjuk végre. Az eljárás módok kiválasztását az épület szerkezeti jellege és a környezet elrendezése, ill. biztonsági követelményei határozzák meg.

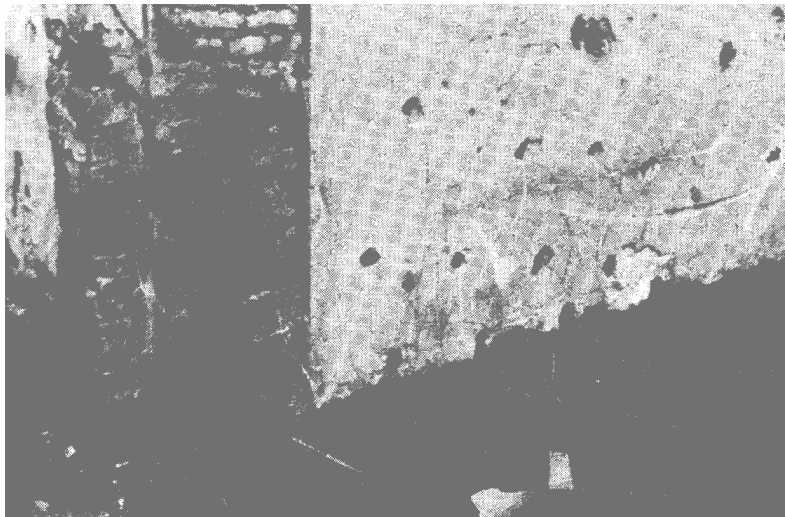
A döntés irányítását a legegyszerűbben a gyárkéményrobbantás példáján szemlélhetjük. Ha a kémény összeomlását akarjuk előidézni, akkor a keresztmetszetben szimmetrikus elrendezésben (az egyik tengely irányában) helyezük el a tölteteket. Míg az eldöntés esetében a kémény egyik felébe nem kerül töltet, az eldőlési irány felőli oldalon egyre nagyobbodó adagokat helyezünk el. A tölteteket rendszerint kívülről fúrt kamrákba tesszük be.

Gyárkéményrobbantás töltet-elhelyezési módjai

Falrobbantás vízszintes irányzású, ék alakú töltetelrendezéssel (nyújtott töltetek)

Robbantási ék elrendezése